

РЕЦЕНЗІЯ

*кандидатки психологічних наук, доцентки кафедри психології
та соціальної роботи Західноукраїнського національного університету
Ятишук Анастасії Анатоліївни*

*на кваліфікаційну роботу КОЛІСНИК МАРИНИ ІГОРІВНИ на тему:
«Дивергентне мислення у системі формування професійно важливих
якостей майбутніх психологів», поданої до захисту на здобуття ступеня
доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія галузі знань
05 Соціальні та поведінкові науки*

1. Актуальність обраної теми

У сучасних умовах розвитку суспільства психологічна наука та практика стикаються з новими викликами, пов'язаними зі зростанням рівня соціальної напруги, поширенням кризових і стресових ситуацій, необхідністю швидкої адаптації до динамічних змін у різних сферах життя. Відтак особлива увага зосереджується на якості підготовки майбутніх психологів, які мають володіти не лише глибокими знаннями у сфері психології, але й розвиненими когнітивними здібностями, що забезпечують гнучкість мислення, креативність та здатність знаходити ефективні шляхи допомоги людям у складних життєвих обставинах.

Одним із провідних механізмів, що визначає здатність майбутнього психолога до інноваційного та варіативного мислення, є дивергентне мислення. Воно передбачає вміння продукувати багато варіантів рішень однієї проблеми, виходити за межі стереотипів, поєднувати, на перший погляд, непов'язані ідеї, що особливо важливо у професійній діяльності психолога. Саме завдяки дивергентному мисленню фахівець здатний гнучко реагувати на різноманітні запити клієнтів, формувати індивідуалізовані діагностичні та корекційні програми, створювати нові моделі психопедагогічної взаємодії.

Попри актуальність проблеми креативності в цілому, питання ролі дивергентного мислення у системі формування професійно важливих якостей майбутніх психологів дотепер не отримало належного комплексного висвітлення. Існує потреба у поглибленому теоретичному аналізі цього феномену, визначенні його структурних компонентів та механізмів впливу на розвиток професійних компетентностей, а також у розробці й апробації

спеціальних програм і методик, спрямованих на цілеспрямований розвиток дивергентного мислення у студентів-психологів.

Розвиток дивергентного мислення у студентів-психологів є необхідною передумовою формування професійно важливих якостей, серед яких найголовнішими є комунікативна компетентність, емпатійність, рефлексивність, критичне мислення, здатність до креативного вирішення проблем. Ці характеристики не лише визначають ефективність майбутньої діяльності, але й забезпечують професійне довголіття психолога, його стійкість до вигорання та готовність до роботи у швидкозмінних умовах сучасного світу.

Таким чином, обрана тема кваліфікаційної роботи Колісник Марини Ігорівни є своєчасною та актуальною як у науковому, так і в практичному контексті. Вона відповідає сучасним завданням психологічної науки та освіти, має значний потенціал для вдосконалення підготовки майбутніх фахівців, підвищення їхньої професійної ефективності та конкурентоспроможності, що зумовлює наукову новизну й практичну цінність проведеного дослідження.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційної роботи є достатньо високим, що підтверджується комплексністю проведеного дослідження та узгодженістю теоретичних і емпіричних результатів. Наукові положення логічно випливають із ґрунтовного аналізу вітчизняних і зарубіжних наукових концепцій, коректного використання поняття дивергентного мислення та визначення його структурних характеристик.

Обґрунтованість висновків забезпечується широкою емпіричною базою, яка охоплює здобувачів-психологів із різним рівнем академічної успішності та порівняння їх із практикуючими фахівцями, застосуванням адекватних і валідних психодіагностичних методик, а також підтвердженими статистично значущими зв'язками між властивостями дивергентного мислення, професійною ідентичністю, академічною успішністю, соціальною, комунікативною та емоційною креативністю.

Високу переконливість дослідженню надає експериментальна перевірка ефективності розробленої програми розвитку дивергентного мислення у формі тренінгу, результати якої демонструють позитивну динаміку більшості досліджуваних показників. Рекомендації, сформульовані у роботі, ґрунтуються на результатах апробації в освітньому процесі закладів вищої освіти та можуть бути використані для удосконалення системи професійної підготовки психологів, що підкреслює практичну значущість здобутих результатів. Таким чином, наукові положення, висновки і рекомендації дисертації є логічно послідовними, належно аргументованими та заслуговують на високу оцінку.

3. Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження полягає у комплексному дослідженні феномену дивергентного мислення як важливої професійно значущої якості майбутнього психолога.

У роботі вперше здійснено операціоналізацію та систематизацію властивостей дивергентного мислення, визначено його структурні характеристики та встановлено динаміку розвитку у здобувачів із різним рівнем академічної успішності протягом навчання у закладі вищої освіти.

Досліджено вплив рівня розвитку дивергентного мислення на формування професійної ідентичності та академічної успішності майбутніх психологів, а також встановлено взаємозв'язки між окремими властивостями дивергентного мислення та професійно важливими якостями, зокрема соціальною та комунікативною креативністю, соціальним і емоційним інтелектом.

Робота розширює наукові уявлення про роль дивергентного мислення як предиктора позитивної та активної професійної ідентичності, про можливості психологічного супроводу розвитку творчого мислення у навчально-професійній діяльності та про професіогенез майбутнього психолога через динаміку розвитку його властивостей.

Емпірично доведено, що дивергентне мислення є детермінантою позитивної та активної професійної ідентичності й академічної успішності здобувачів-психологів, що підтверджує його прогностичну значущість у контексті професійного формування та розвитку творчих здібностей.

Уперше запропоновано та апробовано програму тренінгового розвитку властивостей дивергентного мислення, яка продемонструвала ефективність підвищення альтернативності, семантичної гнучкості, образності, фантастичності та толерантності до невизначеності майбутніх психологів.

4. Зміст дисертації та його відповідність встановленим вимогам

Зміст кваліфікаційної роботи відповідає чинним вимогам до структури та оформлення наукових досліджень у галузі психології. Робота побудована логічно і послідовно, включає вступ, три розділи з підрозділами, висновки, список використаних джерел та додатки, що забезпечує цілісність та системність викладу матеріалу. Така структура дозволяє комплексно висвітлити теоретичні, методологічні та практичні аспекти проблеми дивергентного мислення як професійно важливої якості майбутніх психологів.

Перший розділ присвячений теоретичним засадам дослідження, аналізу науково-психологічних концепцій та підходів до вивчення дивергентного мислення. У ньому окреслено поняття дивергентного мислення, обґрунтовано його роль у формуванні творчого професійного мислення та системи професійно важливих якостей майбутніх психологів. Підрозділи розкривають зв'язок дивергентності з гнучкими навичками та професійними компетентностями, а висновки до розділу узагальнюють ключові теоретичні положення і створюють підґрунтя для подальших емпіричних досліджень.

Другий розділ присвячено емпіричному вивченню дивергентного мислення у майбутніх психологів. У ньому деталізовано організацію дослідження, методи та інструментарій оцінювання, проведено психологічну характеристику окремих властивостей дивергентного мислення, таких як образність, фантастичність, інтуїтивність, дискретність, інверсивність, релятивність, гнучкість, альтернативність, швидкість, оригінальність, точність і деталізованість, рефлексивність, інноваційність, толерантність до невизначеності, системність та критичність. Окрему увагу приділено аналізу загального рівня дивергентного мислення, його динаміки протягом навчання та взаємозв'язків із професійно важливими якостями, такими як соціальна та

комунікативна креативність, емоційний та соціальний інтелект, а також формування професійної ідентичності.

Третій розділ відображає практичний аспект дослідження: розробку та впровадження програми розвитку дивергентного мислення майбутніх психологів у форматі тренінгу. Кожне заняття тренінгу спрямоване на формування конкретних властивостей дивергентного мислення із застосуванням методів стимулювання творчого професійного мислення, а також практичних завдань професійної діяльності психолога. Розділ містить опис психотехнологій розвитку, зміст тренінгу та результати перевірки ефективності програми, які підтверджують позитивний вплив на розвиток дивергентного мислення та формування професійно важливих якостей.

Зміст дисертації відповідає заявленій темі, меті та завданням дослідження. Послідовний виклад матеріалу, чітка логіка розділів і підрозділів, взаємозв'язок теоретичної та практичної частин, а також системне представлення результатів експериментального дослідження свідчать про високий науковий рівень роботи та її відповідність сучасним вимогам до підготовки дисертаційних досліджень у галузі психології.

5. Практичне значення результатів кваліфікаційної роботи полягає у наданні науково обґрунтованих рекомендацій щодо розвитку творчого мислення та професійно важливих якостей майбутніх психологів, які можуть бути впроваджені у навчально-професійній діяльності закладів вищої освіти. Розроблена та апробована програма тренінгового розвитку властивостей дивергентного мислення може застосовуватися як ефективний засіб формування позитивної та активної професійної ідентичності, підвищення академічної успішності здобувачів та оптимізації їх підготовки до професійної діяльності.

Отримані результати дозволяють удосконалювати систему психологічного супроводу навчального процесу з урахуванням закономірностей структури, динаміки та детермінант дивергентного мислення, сприяють розвитку соціальної, комунікативної та емоційної компетентності майбутніх психологів, а також можуть бути використані для підготовки методичних матеріалів і

програм навчання, спрямованих на стимулювання творчого та професійного потенціалу здобувачів.

Практичне впровадження результатів дослідження сприяє підвищенню ефективності формування професійних і особистісних компетентностей студентів, забезпечуючи їх готовність до виконання складних професійних завдань у сфері психології.

6. Повнота викладення основних результатів кваліфікаційної роботи в опублікованих працях

За темою дисертації опубліковано 9 наукових праць, серед яких 4 статті у фахових виданнях, що індексуються науковими базами даних, та 5 публікацій у матеріалах міжнародних науково-практичних конференцій. У статтях представлено основні наукові результати дисертаційного дослідження, зокрема щодо комунікативної креативності, структури та динаміки дивергентного мислення майбутніх психологів, а також визначено професійно важливі якості та закономірності їх формування. Матеріали конференцій підтверджують апробацію результатів дослідження та їх практичну значущість у підготовці здобувачів психологічного профілю. Авторський внесок Колісник Марини Ігорівни визначений у кожній публікації, що підтверджує самостійне виконання ключових етапів дослідження та наукову новизну отриманих результатів.

7. Зауваження та дискусійні питання

Попри високий рівень наукової новизни та теоретичної значущості одержаних результатів, у дисертації простежуються окремі положення, які потребують глибшого опрацювання і водночас відкривають простір для подальших наукових пошуків. У дослідженні представлено ґрунтовний аналіз взаємозв'язків між властивостями дивергентного мислення та іншими психологічними показниками, проте не завжди чітко окреслено їхню практичну значущість. Частина висновків щодо спадання показників дивергентного мислення у студентів потребує детальнішого пояснення механізмів впливу навчального процесу. Окремі терміни, такі як «дискретність», «інверсивність», «релятивність», потребують уточнення операційних визначень. Крім того,

дисертація фокусується на позитивних кореляціях, залишаючи поза увагою можливі негативні зв'язки.

Дисертація викликає низку дискусійних питань:

1. Чи спадання дивергентного мислення у студентів обумовлене структурою навчальної програми чи іншими факторами?
2. Чи підвищення показників у працюючих психологів зумовлене професійною діяльністю чи індивідуальними особливостями?
3. Які методологічні обмеження могли вплинути на точність отриманих зв'язків?

Наведені зауваження мають дискусійний характер і не знижують загальної наукової та практичної значущості кваліфікаційної роботи. Навпаки, отримані результати відкривають перспективи для подальшого розвитку досліджень у сфері дивергентного мислення та його ролі у формуванні професійно важливих якостей майбутніх психологів.

8. Дотримання академічної доброчесності

Аналіз змісту кваліфікаційної роботи, наукових публікацій здобувачки, а також результатів перевірки тексту дисертаційної роботи на оригінальність в інтернет-системі Turnitin Similarity засвідчує, що дослідження є результатом самостійної наукової праці здобувачки. Робота не містить ознак академічного плагіату, усі запозичення з джерел літератури належним чином оформлені та коректно цитовані, що підтверджує дотримання принципів академічної доброчесності. Крім того, проведена апробація результатів дослідження та наявність публікацій у фахових виданнях свідчать про наукову самостійність здобувачки та обґрунтованість представлених висновків.

Висновок про відповідність роботи встановленим вимогам МОН України

Дисертація Колісник Марини Ігорівни «Дивергентне мислення у системі формування професійно важливих якостей майбутніх психологів» є завершеною науковою працею, яка вирізняється актуальністю, новизною та

практичною значущістю. Отримані результати мають наукове й прикладне значення для психологічної науки та практики.

Дисертація відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 № 44 та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом МОН України від 12.01.2017 № 40.

Відтак вважаємо, що кваліфікаційна робота відповідає вимогам, які висуваються до наукових робіт на здобуття ступеня доктора філософії, а її авторка, Колісник Марина Ігорівна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 053 Психологія.

Рецензентка:

кандидатка психологічних наук,
доцентка кафедри психології
та соціальної роботи Західноукраїнського
національного університету

Анастасія ЯТИЩУК

Підпис	<i>Анастасія Ятищук</i>
Завіряю: НАЧАЛЬНИК ЗАГАЛЬНОГО ВІДДІЛУ	<i>Анато Сеник</i>